

УДК 378 : 371.134 (075.8)

ІВАН ЗАЙЧЕНКО

(Київ)

ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ МАГІСТРАНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ” В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Розкрито авторський досвід удосконалення змісту навчання педагогічних дисциплін для магістрантів спеціальності “Педагогіка вищої школи” в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Представлено й проаналізовано зміст підручників і навчальних посібників: 1) з педагогіки; 2) з теорії і методики професійного навчання; 3) з основ педагогічної майстерності та етики викладача вищої школи; 4) з історії педагогіки.

***Ключові слова:** Національний університет біоресурсів і природокористування України, спеціальність «Педагогіка вищої школи», магістранти, педагогічні дисципліни, зміст навчання, удосконалення, досвід.*

Як відомо, процес викладання навчальних дисциплін, у першу чергу, пов’язаний зі змістом навчального матеріалу. Проблема удосконалення змісту освіти, у тому числі й педагогічної, є й завжди буде актуальною. На всіх етапах розвитку суспільства зміст освіти зазнавав якісних змін під впливом різних чинників: соціально-економічних відносин, рівня розвитку виробництва, науки, техніки і культури, розвитку освіти та педагогічної теорії, мети і завдань виховання, які висуває суспільство перед загальноосвітньою і вищою школою.

Незаперечним є той факт, що педагогічна освіта і виховання повинні органічно поєднувати програмові вимоги, сформульовані в документах міжнародних організацій, зокрема, положення про пріоритетність прав і свобод людини (Програма розвитку Організації Об’єднаних Націй, Декларація прав людини та інші), з положеннями, що визначають сутність гуманітарної і освітньої політики в Україні на сучасному етапі, які містяться в державних законодавчих документах, зокрема, Конституції України, Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти України, Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про мови в Україні”, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді. (Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641) та інших.

Зміст навчання – це науково-обґрунтована система дидактично та методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і кваліфікаційних рівнів. Він визначається освітньо-професійною програмою та структурно-логічною схемою підготовки спеціалістів, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та вищого навчального закладу і відображається у відповідних підручниках,

навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, а також при проведенні навчальних занять та інших видів навчальної діяльності.

У його доборі важливо враховувати науковість, доступність, наступність і перспективність, практичне значення, потенційні можливості для загальнокультурного і професійного зростання майбутнього педагога.

Добір змісту і методика навчання педагогічних дисциплін для фахівців напряму підготовки 01 "Освіта", спеціальності 011 "Науки про освіту", спеціалізації "Педагогіка вищої школи" у Національному університеті біоресурсів і природокористування України здійснюється згідно з вимогами Державного стандарту вищої освіти, галузевого і стандарту вищої освіти вищого навчального закладу.

При визначенні змісту навчання педагогічних дисциплін для цієї спеціальності ми враховували ту суттєву обставину, що на дану спеціальність вступають випускники різних напрямів підготовки та спеціальностей, більшість з яких уперше знайомляться з такими науковими поняттями, як педагогіка, виховання, навчання, освіта, професійна освіта, дидактика, методика навчання та іншими категоріями педагогіки, а тому через програми, підручники, навчальні посібники з педагогічних дисциплін ми прагнули запропонувати такий зміст навчального матеріалу, щоб за короткий термін навчання магістранти змогли здобути необхідні й глибокі знання, як з основ загальної педагогіки, так і з теорії і методики професійного навчання, педагогіки і методики навчання у вищій школі, основ професійної майстерності й етики викладача ВНЗ та інших педагогічних дисциплін, а зміст навчального матеріалу відповідав сучасним вимогам педагогічної теорії і практики, був компактним, достатньо насиченим, не дублювався іншими психолого-педагогічними дисциплінами, був доступним і зрозумілим для студентів, систематичним і послідовним не лише з погляду логічного, а й психолого-педагогічного, тобто, щоб у ньому забезпечувався перехід від відомого до невідомого, від простого до складного, від близького до далекого; щоб навчальний матеріал збуджував інтерес до знань, стимулював потребу самостійного пошуку студентів; мова підручників і навчальних посібників була літературно грамотною, точною простою й зрозумілою; щоб навчальний матеріал максимально реалізував не лише освітні, а й виховні, розвивальні та професійні завдання.

Так, метою вивчення навчальної дисципліни "Теорія і методика професійного навчання" (180 год., 6 кредитів) є забезпечення теоретичних основ і практичної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до науково обгрунтованого й творчого здійснення педагогічного процесу в навчальних закладах різного рівня акредитації, а завданнями – набуття магістрантами ґрунтовних знань з теорії і методики професійного навчання; формування у них професійних знань, умінь і навичок проектування та здійснення теоретичного й виробничого (практичного) навчання у вищих навчальних закладах; формування у магістрантів уміння комплексно й адекватно застосовувати професійно-технічні, педагогічні, психологічні й інші знання й уміння при вирішенні конкретних методичних завдань, а також формування у них готовності до педагогічної діяльності, інтересу до педагогічної професії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни магістрант повинен:

знати: предмет і значення курсу “Теорії і методики професійного навчання” для підготовки педагога професійного навчання; зміст основних документів Державного стандарту вищої професійної освіти (ДОС ВПО); особливості організації роботи вищого навчального закладу, мета, завдання, принципи, зміст, методи, засоби й форми організації професійної освіти, основи методичної роботи у вищих навчальних закладах;

вміти: відбирати необхідний дидактичний матеріал і конструювати предметний зміст навчання з загальнотехнічних, загальнопрофесійних і фахових дисциплін; здійснювати дидактичне проектування навчального процесу; розробляти власні методики викладання теоретичних предметів і виробничої практики студентів; здійснювати керівництво й управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів; діагностувати й оцінювати рівень сформованості знань і вмінь студентів; переносити технологічний досвід, отриманий при розробці методики навчання одного предмета, на проектні роботи, пов’язані з навчанням іншого предмета; проводити заняття з предмету з наступним аналізом результатів навчання студентів, діагностикою реалізації мети й завдань навчання й коригуванням навчального процесу; аналізувати існуючу нормативну й навчально-програмну документацію підготовки педагогів у різних видах навчальних закладів, обґрунтовувати внесення змін у цю документацію, а також її оновлювати й при необхідності розробляти; самостійно працювати з науковою, методичною й навчальною літературою, а також розвивати критичний і творчий підхід у процесі роботи з літературою; здійснювати самоаналіз власної діяльності, оцінювати її результати й проводити коригування.

Запропонований навчальний посібник “Теорія і методика професійного навчання” (автор Зайченко І.В., К.: Вид-во Ліра-К, 2016) має три розділи (або три змістові модулі): Розділ I. Загальні засади професійної освіти в Україні. Розділ II. Дидактика вищої професійної школи. Розділ III. Методичне забезпечення діяльності викладача.

Розділ I містить теми: Система професійної освіти в Україні. Державний стандарт вищої освіти України. Організація роботи вищого навчального закладу. Особливості організації роботи коледжу. Науково-педагогічний працівник і студент вищого навчального закладу.

Другий розділ містить теми: Поняття дидактики і методики професійного навчання. Педагогічний процес і процес навчання. Методика добору змісту професійної освіти. Педагогічні основи вибору методів і засобів навчання у вищому навчальному закладі. Основні види навчальних занять у вищому навчальному закладі. Дидактичні основи діагностики навчання. Методика організації і проведення самостійної навчально-пізнавальної діяльності та науково-дослідної роботи студентів (НДРС).

У третьому розділі п’ять тем: Якість освіти у вищому навчальному закладі. Навчальне заняття у вищому навчальному закладі. Підготовка до заняття. Проведення заняття. Навчально-методичне забезпечення навчального процесу. Організація і планування діяльності викладача. Методична робота у вищому навчальному закладі. До кожної теми подані запитання і завдання, в кінці книги вміщено список базової і допоміжної літератури.

Додатковим до курсу “Теорія і методика професійного навчання” рекомендуємо навчальний матеріал із курсу **педагогіки**, який у педагогічних вищих навчальних закладах є основним базисним курсом у підготовці педагогічних працівників будь-яких спеціальностей і профілів. Важливим його завданням є озброєння майбутніх педагогів чіткою методологією педагогіки, глибокими й міцними знаннями з основних педагогічних категорій і понять (виховання, освіта, навчання, розвиток, формування; система, процес, принципи, організаційні форми і методи виховання, освіти й навчання; наукові основи управління освітою тощо). У процесі вивчення педагогіки студенти мають проілюструвати розумінням високої значущості педагогічної праці у виробничо-економічному й суспільному прогресі людства. Тому у вищому навчальному закладі має забезпечуватися високий рівень викладання даного курсу, повинні бути створені належні умови для глибокого, якісного опанування його студентами.

Передбачається, що в результаті вивчення матеріалу з курсу педагогіки майбутні спеціалісти ознайомляться з сутністю й закономірностями розвитку особистості; діагностикою і методами визначення рівнів вихованості школярів і студентів; методами аналізу ефективності педагогічного управління процесом всебічного формування особистості; теорією і методикою національного виховання, специфікою роботи класного керівника, вихователя групи продовженого дня, школи-інтернату та дитячого будинку, громадських дитячих організацій; принципами, формами й методами організації виховного впливу на вихованців різних вікових категорій.

У результаті вивчення педагогіки магістранти мають набути **уміння**: визначати конкретні завдання виховного впливу, виходячи із загальної мети національного виховання, рівнів вихованості дитячого колективу і умов навколишнього середовища; реалізувати принципи національного безперервного виховання, народознавчого, людинознавчого і особистісного підходів; володіти методами і формами педагогічної діагностики та педагогічного прогнозування; визначати мету виховання у відповідності з вихованістю дітей, організувати навчально-виховний процес на основі глибокого й системного вивчення учнів, їх інтересів, запитів, можливостей на принципах добровільності та співробітництва; на практиці застосовувати принципи наукової організації праці, володіти методами позитивного впливу на дитину та управління дитячим колективом; налагоджувати постійні стосунки з батьками вихованців, вести педагогічну пропаганду, домагаючись єдності виховної діяльності школи, позашкільних установ, сім'ї та громадськості; сприяти самовихованню учнів, саморозвитку їх суспільно цінних якостей і створенню умов для самореалізації дитини як неповторної індивідуальності.

Для реалізації цих завдань ми запропонували підручник з педагогіки (автор Зайченко І.В., К.: Вид-во Ліра-К, 2016), у якому 32 теми вміщені в 4 розділи: Розділ I. Загальні основи педагогіки. Розділ II. Дидактика. Розділ III. Теорія виховання. Розділ IV. Освітній менеджмент.

Розділ I має 6 тем: Педагогіка як наука і навчальний предмет, її зв'язок з іншими науками. Методологія педагогіки і методи педагогічних досліджень. Загальні закономірності розвитку особистості. Вікові та індивідуальні особливості розвитку. Педагогічний процес. Тема 6. “Учителем школа стоїть” (І.Я.Франко).

Відзначимо тему 2, в якій розкриваються такі питання:

Поняття про методологію педагогіки та її рівні. Філософські основи педагогіки. Організація педагогічного дослідження. Система методів і методи-ка педагогічного дослідження. Поняття про метод і методіку педагогічного дослідження. Теоретичні методи дослідження. Педагогічне спостереження. Педагогічний експеримент. Соціологічні методи дослідження. Тестування. Методи вивчення продуктів діяльності. Статистичні методи у педагогічних дослідженнях. А також тему 6, в якій аналізуються питання: Виникнення й розвиток педагогічної професії. Сутність і специфіка педагогічної діяльності. Гуманістична природа й творчий характер праці педагога. Соціальна місія педагога. Зміст і характер діяльності учителя загальноосвітнього навчального закладу. Завдання і функції педагогічного працівника загальноосвітнього навчального закладу. Найважливіші види діяльності учителя загальноосвітнього навчального закладу. Модель якостей сучасного учителя загальноосвітнього навчального закладу

Розділ II. «Дидактика» містить теми: Дидактика як теорія навчання і освіти. Процес навчання як цілісна система. Закони, закономірності і принципи навчання. Зміст загальної освіти. Загальні методи навчання. Засоби навчання. Форми організації навчального процесу в ЗНЗ. Урок – основна форма організації навчання в сучасній школі. Самостійна робота учнів. Дидактичні основи діагностики навчання. Педагогічні технології.

Виділимо зміст теми «Педагогічні технології», в якій аналізуються питання: Поняття педагогічної технології. Структура і основні характеристики педагогічної технології. Класифікація педагогічних технологій. Взаємозв'язок технологій з іншими педагогічними категоріями. Приклади основних технологій навчання: Технології вільного виховання. Вальдорфська педагогіка (Р.Штейнер). Технологія вільної праці (С.Френе). Педагогіка свободи Л.М.Толстого. Технологія національного виховання С.Ф.Русової.

Розділ III. «Теорія виховання» має теми: Проблема мети і завдань виховання, в якій розкриваються питання: Проблема мети виховання. Мета виховання в сучасній школі. Завдання виховання: розумове, моральне, естетичне, фізичне, трудове виховання і політехнічна освіта, правове, екологічне, економічне. Загальні закономірності і принципи виховання. Загальні методи і засоби виховання. Форми організації виховного процесу. Учніський колектив і його роль у формуванні особистості. Основи сімейного виховання. Взаємозв'язок школи, сім'ї та громадськості у справі виховання. Основи національного виховання. Класний керівник. Його роль, місце і значення у формуванні особистості

Розділ IV. «Освітній менеджмент» має теми: Основні засади організації роботи загальноосвітнього навчального закладу. Планування роботи загальноосвітнього навчального закладу. педагогічна рада ЗНЗ. Керівництво позакласною роботою в загальноосвітньому навчальному закладі. Підвищення фахової і методичної кваліфікації вчителів. Атестація педагогічних кадрів. Особливості організації та проведення інспектування.

Важливою функцією педагогіки є виховання у майбутнього педагога необхідної педагогічної майстерності, високих гуманістичних якостей: високої моралі, людяності, поваги до людей, людської гідності, педагогічного етикету, культури спілкування, цивілізованого співжиття. Вирішенню цього важливо-

го завдання сприяє навчальна дисципліна “Основи педагогічної майстерності та етики викладача вищої школи”, на допомогу вивчення якої авторський колектив у складі І.В. Зайченка, А.А. Каленського, В.М. Теслюк розробили підручник з такою ж назвою (К.: Вид-во Ліра-К, 2016).

Підручник має два розділи: Розділ I. «Основи педагогічної майстерності», в якому 3 теми: Педагогічна майстерність викладача. Майстерність педагогічного спілкування. Взаємодія викладача та аудиторії. Розділ II. «Етика викладача вищої школи» має теми: Етика викладача вищої школи як наука і навчальний предмет. Етико-педагогічні ідеї в зарубіжній і вітчизняній педагогічній думці. Етика діяльності викладача вищого навчального закладу. Етика керівника вищого навчального закладу, а також представлені 14 розробок практичних занять.

У 2013 р. авторський колектив у складі І.В. Зайченка, А.А. Каленського, Т.Ф. Мельничук видрукував навчальний посібник «Етика викладача вищої школи». – К.: ЦП Компринт, 2013. – 320 с., в якому 5 тем: Предмет, мета і завдання курсу “Етика викладача вищої школи. Етико-педагогічні ідеї в зарубіжній і вітчизняній педагогічній думці. Моральна свідомість особистості педагога. Етика керівника вищого навчального закладу. Етика діяльності викладача вищого навчального закладу.

Вивчення історії педагогіки має особливе значення для підготовки майбутніх педагогів, оскільки сприяє: 1) формуванню у них загальнонаукового і загальнопедагогічного світогляду; 2) формуванню уявлення про процес розвитку теорії і практики навчання й виховання та його обумовленість соціально-економічною структурою суспільства, рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, зокрема, наукових знань у кожен історичну епоху, особливостями культурного і національного розвитку кожного народу; 3) виробленню у студентів науково-історичного підходу до аналізу педагогічних явищ, подій, фактів, а також критичного й шанобливого ставлення до педагогічної спадщини минулого; формуванню уміння мислити педагогічними категоріями та розуміння їх генезису.

Реалізації цих завдань сприяють навчальні посібники Зайченко І.В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга I. Історія зарубіжної педагогіки. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І.В.Зайченко. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2010. – 624 с. та Зайченко І.В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І.В.Зайченко. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2010. – 1032 с.

У першій книзі на основі принципів об'єктивності й нейтралітету, фундаментальності, системності, науковості, єдності логічного й історичного, національного й загальнолюдського, теорії та практики, новизни, критичного підходу до оцінки педагогічних процесів, подій, явищ, фактів, творчого використання кращого педагогічного досвіду минулого, а також сучасних методологічних підходів – аксіологічного, соціокультурного, антропоцентричного, формаційного, цивілізаційного, культурологічного, синергетичного, історико-компаративістського, парадигмального та ін. – виділені етапи й охарактеризовано розвиток зарубіжної освіти, школи й педагогічної думки від найдавніших часів до наших.

У другій книзі на основі періодизації розвитку національної освіти, школи і педагогічної думки, запропонованої М.Д.Ярмаченком та О.В.Сухомлинською, які в основу періодизації поклали культурно-антропологічний та цивілізаційний підходи, розкривається історія освіти, школи і педагогічної думки в Україні від найдавніших часів до наших днів за такими періодами й етапами:

I період: IX – XVI ст. Педагогічна думка Княжої доби;

II період: 1569 – середина XVII ст. Педагогіка в контексті слов'янського Відродження;

III період: друга половина XVII – XVIII ст. Педагогічна думка і школа козацької доби (українського бароко);

IV період: XIX ст. – 1905 р. Становлення модерної педагогічної думки, педагогічне просвітництво в Україні;

V період: 1905 – 1920 рр. Педагогічна думка і школа в період визвольних змагань українського народу;

VI період: 1920 – 1991 рр. Українська педагогічна думка і школа за радянських часів;

Етапи: I – 1920 – 1933 рр.: етап експериментування й новаторства;

II – 1933 – 1958 рр.: українська педагогіка як складова “російсько-радянської” культури;

III – 1958 – 1985 рр.: українська педагогічна думка у змаганнях за демократичний розвиток;

IV – 1985 – 1991 рр.: становлення сучасного етапу розвитку української педагогічної думки в рамках радянського дискурсу;

VII період – 1991 – до нашого сьогодення: розвиток педагогіки і школи в Українській державі.

Варто відзначити, що зміст посібника, вся його структура й організація навчального матеріалу, методика і стиль викладу спрямовані на те, щоб максимально сприяти формуванню у студентів загальнонаукового і педагогічного світогляду, уявлень про процес розвитку теорії і практики навчання й виховання та його обумовленість соціально-економічною структурою суспільства, рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, зокрема, наукових знань у кожен історичну епоху, особливостями культурного і національного розвитку кожного народу, розумінню студентами трагічної історії розвитку української національної школи, освіти і педагогічної думки в умовах колоніального гніту українського народу з боку Російської імперії, більшовизму, іншого чужоземного гніту, виробленню у майбутніх педагогів науково-історичного підходу до аналізу педагогічних явищ, подій, фактів, а також критичного й шанобливого ставлення до педагогічної спадщини минулого; формуванню вміння мислити педагогічними категоріями та розуміння їх генезису.

Отже, у процесі викладання педагогічних дисциплін для фахівців напрямку підготовки 01 “Освіта”, спеціальності 011 “Науки про освіту”, спеціалізації “Педагогіка вищої школи” на гуманітарно-педагогічному факультеті Національного університету біоресурсів і природокористування України виробилася певна система удосконалення змісту педагогічної освіти, яка відповідає сучасним вимогам до підготовки високопрофесійного педагога для системи вищої педагогічної освіти. Відзначимо також, що при викладанні педагогічних дисциплін використовується система різноманітних як традиційних, так і сучасних методів навчання, однак, це вже інший предмет аналізу.

ИВАН ЗАЙЧЕНКО

ОБ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИИ СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН ДЛЯ МАГИСТРАНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ
“ПЕДАГОГИКА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ” В НАЦИОНАЛЬНОМ УНИВЕРСИТЕТЕ
БИОРЕСУРСОВ И ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Раскрыто авторский опыт усовершенствования содержания обучения педагогических дисциплин для магистрантов специальности “Педагогика высшей школы” в Национальном университете биоресурсов и природопользования Украины. Представлено и проанализировано содержание учебников и учебных пособий: 1) по педагогике; 2) по теории и методике профессионального обучения; 3) по основам педагогического мастерства и этике преподавателя высшей школы; 4) по истории педагогики.

Ключевые слова: Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, специальность “Педагогика высшей школы”, магистранты, педагогические дисциплины, содержание обучения, усовершенствование, опыт.

IVAN ZAICHENKO

ABOUT THE IMPROVEMENT OF CONTENT IN TRAINING PEDAGOGICAL
DISCIPLINES FOR “MASTER DEGREE” IN SPECIALTY “PEDAGOGY OF HIGHER
EDUCATION” IN NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND ENVIRONMENTAL
SCIENCES OF UKRAINE

In the course of training pedagogical disciplines for students (Field of knowledge – “Education”, code of field – 01; Specialty – “Education Science”, code of specialty – 011; Specialization – “Pedagogy of higher education”) on Faculty of Humanities and Pedagogy in National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine the system of improvement of content for pedagogical education has been developed. This system corresponds to the modern demands of training highly professional teachers.

This article describes the author’s experience in improvement of content for the pedagogical education of students on Faculty of Humanities and Pedagogy. Manuals on Pedagogy, History of Pedagogy, Theory and Methods of Professional Education, Bases of Teacher Art and Ethics of Teacher in Higher School have been submitted and analyzed in the article. In these manuals some requirements to contents of training materials were described, such as: compliance to modern demands of pedagogical theory and practice; compactness, sufficient saturation, absence of loans from others pedagogical and psychological disciplines; cogitability and clearness; systematicity and logical sequence, also providing from known to unknown, from simple to difficult, from close to far; attractiveness of training materials for interests of learning and independent scientific search by students; literacy, accuracy, simplicity and availability of manuals texts; maximum implementation of the training, educational, professional tasks and tasks of development of personality.

Keywords: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Specialization “Pedagogy of higher education”, Master Degree, pedagogical disciplines, content of education, improvement, experience.